

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS pārbaudes lietā Nr. 2022-02-27J Rīgā

19.07.2022.

Nr. 6-6/22

[persona A]
[e-pasta adrese]

Informācijai:
Latvijas Republikas [..] ministrija
[e-pasta adrese]

Par iespējamām pārkāpumiem trauksmes cēlēja
ziņojuma izskatīšanas procesā

1. Tiesībsargs saņēma Jūsu iesniegumu (reģistrēts 2021.gada 3.decembrī ar Nr.1809), kurā norādāt, ka 2020.gada 15.maijā vērsāties [..] ministrijā ar iesniegumu, lūdzot to reģistrēt kā trauksmes cēlēja ziņojumu. Lai gan ministrija pieņēma lēmumu Jūsu iesniegumu atzīt par trauksmes cēlēja ziņojumu, turpmākā tā izskatīšanas procesā tika pieļauti vairāki pārkāpumi.

Pirmkārt, ministrijas izveidotās komisijas sastāvā, kurai bija jāizskata Jūsu ziņojums, bija iekļautas amatpersonas, par kuru rīcību norādījāt trauksmes cēlēja ziņojumā.

Otrkārt, daļai trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas materiālu netika noteikts ierobežotas pieejamības informācijas statuss. Līdz ar to jebkurš iestādes darbinieks dokumentu reģistrēšanas sistēmā esot varējis iepazīties ar daļu trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas lietas materiāliem.

Treškārt, neviena valsts iestāde, kurā vērsāties par pārkāpumiem trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanā pieļautajiem pārkāpumiem, t.i., Valsts drošības dienests, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (*turpmāk – KNAB*), prokuratūra, Valsts darba inspekcija, neuzsāka lietu par ministrijas faktisko rīcību, vilcinājās un kavēja sniegt atbildes, kā arī nepaskaidroja, kāpēc netika uzsākta lieta. Tā rezultātā Jūs nevarējāt laicīgi sagatavot un iesniegt pieteikumu tiesā.

Administratīvā rajona tiesa norādīja, ka tās kompetencē neietilpst ar kriminālprocesuālu lēmumu pieņemšanu saistītu jautājumu pārbaude, kā arī atteicās pieņemt Jūsu pieteikumu daļā par citu lietā iesaistīto tiesībsargājošo iestāžu rīcību atzīšanu par prettiesisku. Uzskatāt, ka bez tiesībsargājošo iestāžu faktu izmeklēšanas nevarat vērsties tiesā par kriminālsodāmu pārkāpumu. Tiesai norādījāt, ka ilgstoši izjūtat stresu un veselības problēmas. Uzskatāt, ka tiesai nav pamata saņemt detalizētu informāciju par Jūsu veselības stāvokli, tādējādi atklājot Jūsu sensitīvos personas datus. Darbnespējas lapu kopijas tiesa

neesot atzinusi par pietiekamu pamatojumu tam, ka esat slimojusi un tā rezultātā nokavējāt iesniegt iesniegumu tiesā.

No iesnieguma izriet, ka lūdzat sniegt informāciju uz vairākiem jautājumiem:

- 1) kur varat vērsties par tiesībsargājošo iestāžu faktisko rīcību?
- 2) vai Jums nepieciešams iesniegt tiesā iesniegumu par KNAB, prokuratūras, Valsts darba inspekcijas un Datu valsts inspekcijas rīcību, neuzsākot lietvedību uz iesnieguma pamata, kā arī atbildžu nesniegšanu laikā vai neatbildēšanu uz uzdotajiem jautājumiem?
- 3) vai tiesībsargājošo iestāžu rīcība, pārkāpjot normatīvajos aktos noteiktās normas, ir nesodāma?
- 4) kurām iestādēm būtu jāreaģē uz Jūsu norādītajiem pārkāpumiem un jāliek iestādēm sakārtot procesus iestādēs?
- 5) vai šāдай lietai piemērojams gada noilgums?
- 6) vai ir pamatota tiesas prasība personai iesniegt tiesā sensitīvus personas datus?
- 7) kurā iestādē Jums būtu jāvērsas par prokuratūras un KNAB rīcību?
- 8) kādas darbības veicamas, lai KNAB atbildes vēstulei varētu noņemt ierobežotas pieejamības statusu, kas ļautu Jums publiskot šo vēstuli?

2. Pamatojoties uz minēto iesniegumu, tiesībsargs ierosināja pārbaudes lietu Nr.2022-02-27J, kuras ietvaros tiesībsargs vairākkārt lūdza [...] ministrijai sniegt informāciju par Jūsu iesniegumos norādītajiem apstākļiem, iesniegt atbilstošo dokumentāciju un atbildēt uz precizējoša rakstura jautājumiem.

Lai iegūtu vispusīgu un objektīvu informāciju par iesniegumā minētajiem jautājumiem, tiesībsargs lūdza Jums un Valsts kancelejai sniegt informāciju. Tiesībsargs organizēja tikšanos ar Valsts kancelejas pārstāvi, lai uzklautu par aktualitātēm trauksmes celšanas jomā, kā arī sanākumi ar Datu valsts inspekcijas un Valsts kancelejas pārstāvjiem.

3. [...] ministrija informēja par kārtību, kādā tika reģistrēts un izskatīts Jūsu trauksmes celšanas ziņojums, norādot, ka visas darbības tika veiktas atbilstoši normatīvo aktu prasībām, ciktāl tas bija attiecināms uz formālajā procedūrā iesniegto dokumentu.

Ministrija norādīja, ka tajā ir izveidota iekšējā trauksmes celšanas sistēma, kuras darbība reglamentēta [...] ministrijas 2020.gada 8.aprīļa iekšējos noteikumos Nr.1-10/7 "Trauksmes celšanas noteikumi" (*turpmāk – Trauksmes celšanas noteikumi*). Jūs esot izmantojusi iekšējo trauksmes celšanas sistēmu, taču neesot izmantojusi nevienu no minētajos noteikumos paredzētajām trauksmes cēlēja ziņojuma iesniegšanas iespējām, tostarp, šāda ziņojuma iesniegšanai izveidoto elektronisko pasta adresi. Tādējādi Jūs esot radījusi ievērojamus riskus savas identitātes atklāšanai, jo ar Jūsu ziņojumu bija iespēja iepazīties vismaz deviņiem ministrijas trauksmes celšanas sistēmai nepiederīgiem ministrijas nodarbinātajiem.

Ministrija nepiekrīt apgalvojumam, ka tās dienesta pārbaudes komisija Jūsu ziņojumu izskatīja pretlikumīgā sastāvā. Proti, Jūsu ziņojumā konkrētas sūdzības par kādu no dienesta pārbaudes komisijas locekļiem nebija. Veicot sākotnējo trauksmes cēlēja ziņojuma izvērtēšanu, esot konstatēts, ka Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta 2014.-2021.gada perioda programmas "[...]" (*turpmāk – programma*) ietvaros noteikto projektu īstenošanā no ministrijas vadības bija iesaistīts valsts sekretārs [persona B] un valsts sekretāra vietniece [persona C], bet no vidējā līmeņa vadītājiem – [A] departamenta direktore [persona D]. Tika ņemta vērā šo amatpersonu kompetence jautājumos, kas saistīti ar programmas īstenošanu un attiecīgā procesa virzības gaita, un tas, ka šo amatpersonu darbībā saistībā ar programmas īstenošanu iespējami izdarīti pārkāpumi netika saskatīti. Tāpēc ar ministra rīkojumu izveidotajā dienesta pārbaudes komisijā tika iekļauts valsts sekretārs [persona B] kā komisijas vadītājs un [A] departamenta direktore [persona D]. Tā kā ministrija nekonstatēja,

ka Jūsu ziņojumā ir ietvertas sūdzības par ministrijas valsts sekretāru, tāpēc ministrija nevērsās Valsts kancelejā.

Attiecībā uz Jūsu identitāti un personas datu aizsardzību ministrija esot tos nodrošinājusi atbilstoši 2018.gada 11.oktobra Trauksmes celšanas likumā, kas zaudēja spēku 2022.gada 4.februārī (*turpmāk – Likums*) un Trauksmes celšanas noteikumos noteiktajai kārtībai un nosacījumiem – trauksmes cēlēju kontaktpersona reģistrēja Jūsu ziņojumu un ar to saistītos sarakstes dokumentus speciālā lietvedības reģistrā ar ierobežotu piekļuvi, Jūsu ziņojums tika pseidonimizēts. Tādējādi Jūsu ziņojuma izskatīšanā esot izmantota pseidonimizētā versija, savukārt nepieciešamā sarakste ar Jums tika organizēta caur trauksmes cēlēju kontaktpersonu. Jūsu ziņojums un ministrijas sarakste ar Jums tika reģistrēta, glabāta un pseidominizēta atbilstoši Trauksmes celšanas noteikumu 3.nodaļā noteiktajam regulējumam. Savukārt atsevišķiem ministrijas dokumentiem ierobežotas pieejamības statuss netika noteikts, jo tie bija veicamās dienesta pārbaudes procesuālie dokumenti, kuru saturs trauksmes cēlēja ziņojuma iesniedzēja identitāti neatklāja.

4. Valsts kanceleja atbildē norādīja, ka Likums nenosaka precīzu kārtību, kādā būtu izskatāms trauksmes cēlēja ziņojums, tostarp, nav noteikta atbildība par izskatīšanas procesa pārkāpumu. Minētais likums neregulē īpašu procesuālo kārtību trauksmes cēlēju ziņojumu izskatīšanai pēc būtības, jo to regulējot citi likumi. Vienīgās vienotās prasības saistībā ar trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas procesu esot noteiktas Likuma 7.pantā. Līdz ar to katrs gadījums būs individuāls un institūcijai jāreaģē, izmantojot metodes, kārtību, procesu, kas ir atbilstošākais un efektīvākais norādīto ziņu pārbaudei un reaģēšanai uz norādīto pārkāpumu. Valsts kanceleja arī norādīja uz izstrādātajām vadlīnijām trauksmes cēlēju ziņojumu saņemšanai un izskatīšanai kompetentajās institūcijās.

Valsts kanceleja norādīja, ka nevienas institūcijas kompetencē neietilpst trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas procesa tiesiskuma pārbaude. Katra iestāde, ņemot vērā savas funkcijas un veicamos uzdevumus, veido trauksmes celšanas kārtību iekšēji saviem nodarbinātajiem un kā kompetentā institūcija, tostarp, kārtību, kādā skata un nosaka atbildību. Lai varētu pārbaudīt trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas procesa tiesiskumu, jābūt skaidriem, vienotiem nosacījumiem, kurus ņemot vērā kompetento institūciju skaitu un dažādos darbības virzienus nav iespējams noteikt. Izskatīšanas procesa detalizēta kārtība nav noteikta arī iesniegumu izskatīšanai. Valsts kanceleja vērš uzmanību uz to, ka trauksmes cēlēja ziņojumi nemēdz būt tipveida un paredzami, tāpēc tie prasa no atbildīgajām personām spēju pielāgoties konkrētajiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem.

Jebkādu personas datu apstrādi, kas veikta saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2019.gada 23.oktobra Direktīvu (ES) 2019/1937 par to personu aizsardzību, kuras ziņo par Savienības tiesību aktu pārkāpumiem (*turpmāk – Direktīva*), tostarp, kompetento iestāžu veiktu personas datu apmaiņu vai nosūtīšanu, veic atbilstīgi Regulai. Par trauksmes cēlēja datu izpaušanu var tikt piemērota kriminālatbildība.

Valsts kanceleja ir trauksmes cēlēju kontaktpunkts, bet tās kompetencē neietilpst citu valsts pārvaldes iestāžu pieņemto lēmumu vai veiktās faktiskās rīcības tiesiskuma izvērtēšana un kontrole. Valsts kanceleja sniedz metodisko atbalstu kontaktpersonām trauksmes celšanas jautājumos valsts pārvaldē.

Izvērtējot lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus, kā arī pārbaudes lietas materiālus, sniedzu sekojošu atzinumu.

5. No pārbaudes lietas materiāliem izriet, ka Jūs trauksmes cēlēja ziņojumu iesniedzāt 2020.gada 15.maijā, proti, laikā, kad Latvijā bija spēkā Likums. Patlaban ir spēkā Trauksmes

celšanas likums, kuru Saeima pieņēma 2022.gada 20.janvārī. Līdz ar to šīs pārbaudes lietas ietvaros aplūkojams spēku zaudējušā Likuma regulējums.

Lai noskaidrotu, vai tiesiskais mehānisms nodrošināja Jūsu kā trauksmes cēlēja tiesību aizsardzību, visupirms nepieciešams noskaidrot, kāds ir trauksmes celšanas regulējuma mērķis.

Atbilstoši Likuma 2.pantam tas ir veicināt, lai sabiedrības interesēs tiek celta trauksme par pārkāpumiem, un nodrošināt trauksmes celšanas mehānismu izveidi un darbību, kā arī trauksmes cēlēju pienācīgu aizsardzību. Izstrādājot minēto regulējumu, tika norādīts uz vairākiem apsvērumiem, kāpēc nepieciešams normatīvais regulējums par trauksmes celšanu. Tika uzskatīts, ka tas motivēs un iedrošinās iedzīvotājus labā ticībā celt trauksmi par pārkāpumiem, kas var apdraudēt sabiedrību vai kādu tās daļu, un garantēs iespēju saņemt valsts tiesisku aizsardzību. Vienlaikus mērķis bija nodrošināt viegli pieejamu un drošu trauksmes celšanas mehānismu veidošanu un vienotu aizsardzības garantiju ietvaru. Līdz ar to īpaši tika uzsvērtā nepieciešamība nodrošināt, ka trauksmes celšanas mehānismi (kanāli) ir skaidri noteikti, viegli pieejami un droši. Turklāt Likumam bija jāparedz vienots tiesiskais ietvars trauksmes celšanai un trauksmes cēlēju aizsardzībai, nodrošinot ziņošanas un aizsardzības sasaisti. Pieņemot Likumu, likumdevējs vēlējās mainīt attieksmi un izpratni par trauksmes celšanu Latvijas sabiedrībā, veicinot lielāku atvērtību, atbildību un uzticēšanos. Izstrādājot normatīvo regulējumu par trauksmes celšanas jautājumiem, tika norādīts, ka tā ieguvums būtu pārkāpumu un iespējamo zaudējumu novēršana publiskajā un privātajā sektorā.¹

No minētā tiesībsargs konstatē, ka jau likumprojekta izstrādes gaitā tika nostiprināti galvenie pamatprincipi, kurus likumdevējs bija iecerējis sasniegt, pieņemot Likumu – **izveidot skaidri noteiktus mehānismus, kas būtu viegli pieejami un droši, nodrošinot trauksmes cēlēja aizsardzību, lai novērstu pārkāpumus publiskajā un privātajā sektorā.**

6. Likums reglamentē atsevišķus trauksmes celšanas jautājumus, proti: pārkāpumus, par kuriem trauksmes cēlētā ir tiesīgs īpaši celt trauksmi, trauksmes celšanas mehānismus, trauksmes cēlēja ziņojuma iesniegšanas kārtību un izskatīšanu kompetentajā institūcijā, trauksmes cēlēju kontaktpunkta (Valsts kancelejas) kompetenci, trauksmes cēlēja un viņa radnieku aizsardzības garantijas, trauksmes cēlēja un ziņojumā minētās personas identitātes aizsardzību, aizsardzību pret trauksmes celšanas dēļ radītām nelabvēlīgām sekām, par valsts nodrošināto juridisko palīdzību trauksmes cēlējam, trauksmes cēlēja atbrīvošanu no juridiskās atbildības, atbrīvošanu no valsts nodevas administratīvajā procesā, administratīvo atbildību par nelabvēlīgu seku radīšanu un par nepatiesu ziņu sniegšanu, kā arī noteic valsts iestādes, kuru kompetencē ir izskatīt administratīvā pārkāpuma procesus.

Ievērojot minēto, Likums noteic vispārīgu ar trauksmes celšanu saistīto jautājumu ietvaru, paredzot vienotas prasības publiskā un privātā sektora iestādēm. Taču šis regulējums neliedz katrai iestādei atbilstoši tās specifikai papildus noteikt prasības attiecībā uz trauksmes cēlēja ziņojuma saņemšanas un izskatīšanas kārtību, kas nav pretrunā ar Likumā noteiktajām prasībām un Valsts kancelejas izstrādātajām vadlīnijām.

7. Identificējot jautājumu loku, kurus tiesībsargs izskata šajā pārbaudes lietā, nepieciešams norādīt, ka Tiesībsarga likums paredz vairākas tiesībsarga funkcijas un uzdevumus.

¹ sk. likumprojekta "Trauksmes celšanas likums" (Nr: 1253/Lp12) anotāciju, pieejams Latvijas Republikas Saeimas mājaslapā: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttcategory=1253/Lp12>

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11.pantu tiesībsargs: 1) veicina privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību; 2) sekmē vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu; 3) izvērtē un veicina labas pārvaldības principa ievērošanu valsts pārvaldē; 4) jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu, atklāj trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicina šo trūkumu novēršanu; 5) sekmē sabiedrības informētību un izpratni par cilvēktiesībām, par šo tiesību aizsardzības mehānismiem un par tiesībsarga darbu. Lai izpildītu minētās funkcijas, Tiesībsarga likuma 12.pantā noteikti tiesībsarga uzdevumi, savukārt šā likuma 13.pantā uzskaitītas tiesībsarga tiesības. Minētās funkcijas un uzdevumus tiesībsargs īsteno, lai sasniegtu šā likuma 1.pantā noteikto mērķi – veicināt cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam.

No minētā izriet, ka tiesībsargs neizskata Trauksmes celšanas likumā noteiktos jautājumus, tostarp, neveic pārbaudi par trauksmes cēlēja ziņojumā norādītajiem apstākļiem, nepieņem lēmumu un nepārbauda to, vai publiskā vai privātā sektora iestāde trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas procesā ir pieļāvusi personas datu aizsardzības pārkāpumus un citus no Trauksmes celšanas likuma izrietošus procesuālus pārkāpumus. Taču tiesībsargs izvērtē, vai tiesiskais mehānisms par trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas un pārbaudes kārtību nodrošināja Jūsu kā trauksmes cēlēja tiesības un no Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 96.panta izrietošās tiesības uz personas datu aizsardzību.

I

Par dienesta pārbaudes komisijas sastāvu

8. Iesniegumā norādāt, ka [...] ministrijas izveidotās dienesta pārbaudes komisijas sastāvā, kas izskatīja Jūsu trauksmes cēlēja ziņojumu, esot bijušas iekļautas valsts amatpersonas, par kuru rīcību norādījāt trauksmes cēlēja ziņojumā un kuras parakstīja Jums sniegto atbildi.

No pārbaudes lietas materiāliem izriet, ka par [...] ministrijas amatpersonu iespējamiem pārkāpumiem vēršaties Valsts drošības dienestā, kas Jūsu iesniegumu pārsūtīja KNAB.

Izskatot Jūsu iesniegumu, kurā lūdzāt izskatīt [...] ministrijas valsts sekretāra [personas B] un [...] ministrijas [A] departamenta direktora [personas D] iespējamo interešu konfliktu, piedaloties dienesta pārbaudes komisijā, KNAB nekonstatēja faktus, kas liecinātu par to, ka minētās [...] ministrijas valsts amatpersonas būtu pārkāpušas likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” valsts amatpersonām noteiktos ierobežojumus un aizliegumus, nonākot interešu konflikta situācijā. Līdz ar to KNAB nekonstatēja pārkāpumus [...] ministrijas minēto amatpersonu darbībā saistībā ar programmas īstenošanu un atzina, ka dienesta pārbaudes ietvaros šo amatpersonu darbību vērtēšanai nebija pamata.

Nepiekrītot minētajam slēdzienam, vēršaties ar pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā, kurā citastarp lūdzāt atzīt par prettiesisku KNAB faktisko rīcību, nekonstatējot pārkāpumus trauksmes cēlēja ziņojumā minēto ministrijas amatpersonu rīcībā, kā arī atzīt par prettiesisku [...] ministrijas faktisko rīcību, pieļaujot pārkāpumus trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas procesā.

Administratīvās rajona tiesas tiesnese ar 2021.gada 20.jūlija lēmumu minētos prasījumus atteicās pieņemt. Lēmumā tiesa norādīja, ka trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanu un izvērtēšanu likumdevējs nav nodevis tiesas kompetencē. Tā kā administratīvajai tiesai nav pakļauts prasījums par ziņojuma izskatīšanas rezultātā pieņemtā iestādes lēmuma tiesiskuma izvērtēšanu, arī tā izskatīšanas laikā pieļautie procesuālie pārkāpumi nav pārbaudāmi administratīvā procesa kārtībā. Turklāt tiesa secināja, ka [...] ministrijas un KNAB rīcība, nekonstatējot pārkāpumus trauksmes cēlēja ziņojumā minēto ministrijas amatpersonu rīcībā,

kā arī nekonstatējot šo amatpersonu nonākšanu interešu konflikta situācijā, nav atzīstama par iestādes faktisko rīcību.

9. 2020.gada 15.maija trauksmes cēlēja ziņojumā Jūs norādījāt, ka *augsta un vidēja līmeņa vadītāju* nolaidības dēļ tika kavēta programmas noteikto projektu uzsākšana par gadu, kā rezultātā tika kavēta investīciju apguve. Ziņojumā vēršāt uzmanību uz to, ka bijāt informējusi [B] departamenta direktori par programmai izstrādājamo normatīvo dokumentu sarakstu, iezīmējot laika grafiku, kurā bija iespējams to izdarīt, bet to izstrāde tika uzsākta ievērojami vēlāk. Turklāt paudāt viedokli, ka *programmas plānošanā un izstrādē iesaistīto vadītāju* nespēja noteikt prioritātes un vienlīdzīgu darba sadalījumu starp darbiniekiem veicināja emocionālu vardarbību iestādē pret padotajiem, tādējādi pārkāpjot Satversmes 94. un 95.pantā noteiktās pamattiesības. Ziņojumā norādījāt, ka par minētajiem apsvērumiem esat vairākkārtīgi norādījusi [B] departamenta direktorei, minētā departamenta [C] nodaļas vadītāja p.i. un [A] departamenta [D] nodaļas vadītājam. Ziņojumā norādījāt uz šo amatpersonu īstenoto emocionālo vardarbību pret padotajiem un lūdzāt [...] ministram veikt pārbaudi par *programmas sagatavošanā iesaistīto vadītāju* bezatbildību programmas izpildē un atbilstību ieņemamajiem amatiem.

Iepazīstoties ar minēto trauksmes cēlēja ziņojumu, tiesībsargs konstatē, ka tajā nenorādījāt nevienas amatpersonas, par kuru rīcību ziņojāt, vārdu un uzvārdu. Savukārt, atbildot uz [...] ministrijas vēstuli par trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas rezultātu, 2020.gada 24.augusta vēstulē Jūs nosaucāt amatpersonas, kuras esot saņēmušas piemaksas no programmas administrēšanas izmaksām un bija iekļautas Jūsu trauksmes cēlēja ziņojuma pārbaudes veikšanas komisijā, t.i., [persona B] un [persona D]. Vēstulē arī vēršāt uzmanību uz iespējamu [E] departamenta direktores interešu konfliktu.

10. Dienesta pārbaudes komisija tika izveidota ar [...] ministra 2020.gada 21.maija rīkojumu Nr.1-12/597 "Par dienesta pārbaudes veikšanu" (*turpmāk – rīkojums*), pamatojoties uz Valsts pārvaldes iekārtas likuma 35.panta pirmo daļu un [...] ministrijas 2007.gada 20.decembra noteikumu Nr.70 "Dienesta pārbaudes veikšanas kārtība [...] ministrijā un tās padotībā esošajās iestādēs" 7.punktu. Šīs komisijas uzdevums bija noskaidrot faktus un izvērtēt [...] ministrijas amatpersonu rīcību saistībā ar programmas ietvaros noteikto projektu īstenošanu, tai skaitā, saistībā ar šo projektu īstenošanā pielietotajām darba organizācijas metodēm. Ar minēto rīkojumu [...] ministrs noteica, ka dienesta pārbaudes komisijas sastāvā ir komisijas vadītājs un četri komisijas locekļi.

Iepazīstoties ar pārbaudes lietas materiāliem, tiesībsargs konstatē, ka no trauksmes cēlēja ziņojumā sniegtās informācijas nevar secināt, ka tajā aprakstītās amatpersonas ir ieceltas dienesta pārbaudes komisijas sastāvā. Proti, ziņojumā tika ietverta vispārīga norāde uz programmas plānošanā iesaistītajiem vadītājiem, neidentificējot konkrētās amatpersonas. Savukārt no rīkojuma satura izriet, ka dienesta pārbaudes komisijā netika ieceltas trauksmes cēlēja ziņojumā nosauktās trīs amatpersonas – [...] ministrijas [B] departamenta direktore, minētā departamenta [C] nodaļas vadītāja p.i. un [A] departamenta [D] nodaļas vadītāja. Turklāt [...] ministrijas 2020.gada 14.jūlija dienesta pārbaudes atzinumā Nr.1-50/2 (*turpmāk – dienesta pārbaudes atzinums*) secināts, ka programmas administrēšanai paredzētos līdzekļus saņēmušas tikai tās amatpersonas, kuras bija reāli iesaistītas programmas īstenošanas (administrēšanas) darbos, tostarp, [B] departamenta direktore [persona E], kura ar rīkojumu nebija iecelta dienesta pārbaudes komisijas sastāvā.

Jautājums par to, vai dienesta pārbaudes komisijas sastāvā bija iekļautas amatpersonas, kuras nonāca interešu konflikta situācijā, tika aktualizēts Jūsu 2020.gada 24.augusta vēstulē, t.i., pēc tam, kad dienesta pārbaudes komisija jau izskatīja Jūsu trauksmes cēlēja ziņojumu un sagatavoja dienesta pārbaudes atzinumu. Tiesībsargs konstatē, ka Jūsu vēstulē norādītās

amatpersonas – [persona B] (komisijas vadītājs), [persona D] un [persona F]– bija ieceltas dienesta pārbaudes komisijā.

Līdz ar to nepieciešams noskaidrot, vai Latvijā ir izveidots tiesiskais mehānisms, lai nodrošinātu to, ka trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanā nepiedalās valsts amatpersonas, kuras iespējams nonākušas interešu konflikta situācijā.

11. Interešu konflikta novēršana valsts amatpersonu darbībā reglamentēta likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”. No minētā likuma 11.panta pirmās daļas izriet, ka valsts amatpersonai ir aizliegts, pildot valsts amatpersonas pienākumus, veikt darbības, kurās šī valsts amatpersona ir personiski vai mantiski ieinteresēta. Par personisko ieinteresētību kādas darbības veikšanai, kura ietilpst viņas [valsts amatpersonas] amata pienākumos, likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 21.pants noteic *valsts amatpersonas pienākumu* nekavējoties rakstveidā sniegt informāciju augstākai valsts amatpersonai vai koleģiālajai institūcijai. Turklāt šā likuma 20.panta pirmā un otrā daļa nepārprotami noteic publiskas personas *institūcijas vadītāja pienākumu* nepieļaut, ka šajā institūcijā strādājošās valsts amatpersonas nonāktu interešu konflikta situācijā un veiktu amata pienākumus šādā situācijā.

Pārbaudes lietā izskatāmajā gadījumā [...] ministrija izmanto iekšējo trauksmes celšanas sistēmu², kas nostiprināta Trauksmes celšanas noteikumos. Saskaņā ar minētajiem noteikumiem [...] ministrija ir noteikusi kārtību, kādā ministrijā atbilstoši Trauksmes celšanas likumam darbojas trauksmes celšanas sistēma. No Direktīvas³ 9.panta pirmās daļas c) apakšpunkta un Valsts kancelejas izdotajām Labas prakses vadlīnijām iekšējās trauksmes celšanas sistēmas izveidei⁴ izriet, ka procedūrai iekšējai ziņošanai un turpmākajiem ar trauksmes celšanu saistītiem jautājumiem *jāizraugās neitrālas personas vai struktūrvienības*, kuras ir kompetentas attiecīgā jautājuma risināšanā.

Atbilstoši Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 7.panta pirmās daļas 3.punktam KNAB kontrolē likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” izpildi, kā arī citos normatīvajos aktos valsts amatpersonām noteikto papildu ierobežojumu ievērošanu. Līdz ar to normatīvais regulējums paredz personai iespēju pārliecināties par to, vai valsts amatpersona nav pieļāvusi interešu konflikta pārkāpumu. Arī pārbaudes lietā izskatāmajā gadījumā Jūs (trauksmes cēlēja) īstenojāt minētās tiesības un vērsāties KNAB ar iesniegumu, kura to izvērtēja un sniedza atbildi.

Turklāt institūcijai, saskaroties ar sarežģītiem procesuāla rakstura jautājumiem trauksmes celšanas jautājumos, tostarp, par interešu konflikta situāciju novēršanu trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas procesā, ir *iespēja vērsties Valsts kancelejā*, kas sniedz atbalstu trauksmes celšanas dēļ radušos jautājumu risināšanā. Tādējādi tiktu veicināta trauksmes celšanas mehānisma skaidrība un sabiedrības uzticība šim procesam.

No iepriekš minētā **tiesībsargs secina, ka Latvijā ir izveidots tiesiskais mehānisms**, kas visupirms ļauj institūcijas vadībai vai amatpersonai, kurai nodots izskatīt trauksmes cēlēja ziņojumu, novērst situāciju, ka ziņojumu izskata persona, kura nonākusi interešu konflikta situācijā. Gadījumā, ja šādas darbības netiek veiktas, tiesībsarga ieskatā, pastāv augsts risks, ka tiks apšaubīta valsts amatpersonas darbības objektivitāte un neitralitāte.

Savukārt, ja personai ir pamatotas šaubas par to, vai institūcija un tās amatpersonas ir ievērojušas likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” noteiktās prasības, viņa var vērsties ar iesniegumu KNAB. Tādējādi neatkarīga un kompetenta institūcija

² sk. Likuma 4.panta pirmās daļas 1.punktu

³ sk. 2019.gada 23.oktobra Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu (ES) 2019/1937 par to personu aizsardzību, kuras ziņo par Savienības tiesību aktu pārkāpumiem

⁴ sk. Valsts kancelejas Labas prakses vadlīnijas iekšējās trauksmes celšanas sistēmas izveidei:

<https://www.mk.gov.lv/lv/media/13159/download>

pārliecināsies par to, vai ir pieļauts likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” noteikto ierobežojumu un aizliegumu pārkāpums. Apsvērums, ka persona nepiekrīt KNAB secinājumiem par to, ka valsts amatpersonu darbībā nav konstatējami interešu konflikta pārkāpumi, nav pamats apgalvojumam, ka Latvijā nav izveidots tiesiskais mehānisms, kādā persona var pārliecināties par valsts amatpersonu rīcības tiesiskumu.

II

Par trauksmes cēlēja personas datu aizsardzību

12. Iesniegumā norādāt, ka daļai Jūsu trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas materiālu netika noteikts ierobežotas pieejamības informācijas statuss, tāpēc ar šiem dokumentiem varēja iepazīties jebkurš [...] ministrijas darbinieks. Tātad pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargam nepieciešams pārliecināties par to, vai trauksmes celšanas tiesiskais mehānisms nodrošināja Jums no Satversmes 96.panta izrietošās tiesības uz personas datu aizsardzību.

Satversmes 96.pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību. Izvērtējot šīs pamattiesības saturu, Latvijas Republikas Satversmes tiesa ir atzinusi, ka informācija par personu ietilpst jēdziena “tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību” saturā.⁵ Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietver personas tiesības uz jebkādu savu datu aizsardzību.⁶

Saskaņā ar 2016.gada 27.aprīļa Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (*turpmāk – Regula*) 4.panta 1.punktu “personas dati” ir jebkura informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisku personu (“datu subjekts”). Identificējama fiziska persona ir tāda, kuru var tieši vai netieši identificēt, jo īpaši atsaucoties uz identifikatoru, piemēram, minētās personas vārdu, uzvārdu, identifikācijas numuru, atrašanās vietas datiem, tiešsaistes identifikatoru vai vienu vai vairākiem minētajai fiziskajai personai raksturīgiem fiziskās, fizioloģiskās, ģenētiskās, garīgās, ekonomiskās, kultūras vai sociālās identitātes faktoriem. Līdz ar to trauksmes cēlēja, piemēram, vārds, uzvārds, mobilā telefona numurs, e-pasts ir personas dati Regulas izpratnē.

Viens no Likuma un arī spēkā esošā Trauksmes celšanas likuma mērķiem ir nodrošināt trauksmes cēlēju pienācīgu aizsardzību, tostarp, personas datu aizsardzību. Kā atzinis Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departaments, šāda regulējuma mērķis ir nodrošināt, lai privātpersonas, kuras saskaras ar pārkāpumiem, ziņotu par tiem, nebaidoties no atriebības vai citas nelabvēlīgas ietekmes. Tādējādi personas tiek iedrošinātas ziņot par iespējamiem pārkāpumiem. Turklāt tiesa atzina, ka ziņošana par pārkāpumiem ir vērsta uz visas sabiedrības būtiskas intereses – tiesiskuma nodrošināšanas – aizsardzību, jo lai pārkāpumi vai noziedzīgi nodarījumi nenotiktu (vai tiktu pēc iespējas efektīvāk atklāti un apkaroti), ir vajadzīgas personas, kuras atklāj un ar faktiem pamato, ka ir noticis tiesību pārkāpums.⁷

No minētā tiesībsargs secina, ka trauksmes celšanas institūta efektivitāte ir cieši saistīta ar trauksmes cēlēja aizsardzību, tostarp, viņa personas datu aizsardzību.

⁵ sk. Satversmes tiesas 2016.gada 16.jūnija sprieduma lietā Nr.2015-18-01 10.punktu, Satversmes tiesas 2009.gada 4.jūnija sprieduma lietā Nr.2008-34-0106 11.punktu, Satversmes tiesas 2011.gada 14.marta sprieduma lietā Nr.2010-51-01 13.punktu, Satversmes tiesas 2016.gada 12.maija sprieduma lietā Nr.2015-14-0103 15.1.punktu un Satversmes tiesas 2009.gada 23.aprīļa sprieduma lietā Nr.2008-42-01 9.punktu

⁶ sk. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 239., 245. un 248.lpp.

⁷ sk. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2019.gada 22.marta sprieduma lietā Nr.SKA-232/2019 8. un 9.punktu; sal. arī Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2021.gada 1.jūlija rīcības sēdes lēmumu Nr.SKA-1040/2021

13. Trauksmes cēlēja identitātes aizsardzība reglamentēta Likuma 11.pantā. Proti, kad saņemts trauksmes cēlēja ziņojums, iesniedzēja personas dati tiek pseidonimizēti. Pseidonimizācijas mērķis ir identitātes maskēšana un personas datu glabāšana atsevišķi.⁸

Likuma 11.panta otrajā daļā likumdevējs ir noteicis, ka trauksmes cēlēja personas datiem, ziņojumam un tam pievienotajiem rakstveida vai lietiskajiem pierādījumiem, kā arī trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas materiāliem ir ierobežotas pieejamības informācijas statuss. Turklāt ikvienai personai (institūcijai), kas saņēmusi trauksmes cēlēja ziņojumu vai veic jebkādas darbības ar to, ir pienākums nodrošināt cēlēja personas datu pienācīgu aizsardzību.⁹

Iestāžu rīcībā esošās informācijas pieejamību pamatā regulē Informācijas atklātības likums. Atbilstoši šā likuma 2.panta otrajai un trešajai daļai Informācijas atklātības likums attiecas uz dokumentētu informāciju, kura ir iestāžu informācijas aprītē un šī informācija ir pieejama sabiedrībai visos gadījumos, kad likumā nav noteikts citādi. Līdz ar to informāciju iedala vispārpieejamā un ierobežotas pieejamības informācijā.¹⁰

Saskaņā ar Informācijas atklātības likuma 5.panta pirmo daļu un otrās daļas 4.punktu ierobežotas pieejamības informācija ir tāda informācija, kura ir paredzēta ierobežotam personu lokam sakarā ar darba vai dienesta pienākumu veikšanu un kuras izpaušana vai nozaudēšana šīs informācijas rakstura un satura dēļ apgrūtinā vai var apgrūtināt iestādes darbību, nodara vai var nodarīt kaitējumu personu likumiskajām interesēm. Informācija par fiziskās personas privāto dzīvi uzskatāma par ierobežotas pieejamības informāciju.

Iesniegumā lūdzat sniegt informāciju par to, kā dokumentam var noņemt ierobežotas pieejamības statusu. Atbildot uz minēto jautājumu, vēlos norādīt, ka atbilstoši Informācijas atklātības likuma 5.panta trešajai un ceturtajai daļai šo statusu nosaka informācijas autors vai iestādes vadītājs uz laiku, kas nav ilgāks par vienu gadu (izņemot informācijai par komercnoslēpumu). Informācijas autors vai iestādes vadītājs var lemt par jauna termiņa noteikšanu, kā arī par šā statusa atcelšanu pirms noteiktā termiņa izbeigšanās. Ja beidzies termiņš, uz kādu informācijai noteikts ierobežotas pieejamības statuss, vai ja ierobežotas pieejamības statuss ir atcelts pirms likumā noteiktā termiņa, šāda informācija kļūst par vispārpieejamu informāciju. Taču vēršu Jūsu uzmanību uz to, ka ierobežotas pieejamības statusa noteikšanas kārtība un termiņi neattiecas uz tiem gadījumiem, kad informācijai ierobežotas pieejamības statuss noteikts ar likumu. Informēju, ka gadījumā, ja persona neatļauti izpaustu informāciju, kas atzīta par ierobežotas pieejamības informāciju, tā būtu saucama pie disciplināratbildības vai kriminālatbildības.¹¹

14. Tiesībsargs no pārbaudes lietas materiāliem konstatē, ka 2020.gada 15.maijā Jūs nosūtījāt [...] ministram adresētu ziņojumu elektroniskā sūtījumā uz [...] ministrijas elektronisko pasta adresi [*e-pasta adrese*], kurai tobrīd bija pieslēgti septiņi ministrijas darbinieki, kā arī tobrīd parlamentārās sekretāres elektronisko pasta adresi un tobrīd Ministra biroja vadītājas elektronisko pasta adresi. Sūtījumā lūdzāt reģistrēt iesniegumu ar tā pielikumiem saskaņā ar Trauksmes celšanas likumu, garantējot Jums aizsardzību. No pārbaudes lietas materiāliem izriet, ka Jūsu elektroniskā pasta vēstule tika pārsūtīta [...] ministrijas kontaktpersonai trauksmes celšanas jautājumos, kura to pārsūtīja trauksmes celšanas jautājumu koordinatorei. Līdz ar to Jūsu 2020.gada 15.maija ziņojums tika reģistrēts [...] ministrijas informācijas sistēmas "Lietvedība" (DocsVision) atsevišķā reģistrā, kas tika izveidots speciāli trauksmes

⁸ sk. Valsts kancelejas Labas prakses vadlīnijas iekšējās trauksmes celšanas sistēmas izveidei: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/13159/download>

⁹ sk. Likuma 11.panta trešo daļu

¹⁰ sk. Informācijas atklātības likuma 3.pantu

¹¹ sk. Informācijas atklātības likuma 16.panta trešo daļu

cēlēja ziņojumiem. Minētajā reģistrā iekļautai informācijai piekļuve ir tikai [...] ministra norīkotajām kontaktpersonām trauksmes celšanas jautājumos. Par Jūsu trauksmes celšanas ziņojumu tika informēts [...] ministrijas valsts sekretārs, kurš nolēma, ka ir veicama dienesta pārbaude. Savukārt ministrijas kontaktpersona trauksmes celšanas jautājumos veica Jūsu trauksmes cēlēja ziņojuma pseidonimizēšanu, piešķirot Jums pseidodatus.

Saskaņā ar [...] ministrijas sniegto informāciju atsevišķā reģistrā tika reģistrētas arī sarakstes ar Jums dokumenti. Savukārt dokumenti, kas bija saistīti ar trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas ietvaros veikto dienesta pārbaudi, tika reģistrēti informācijas sistēmas "Lietvedība" (DocsVision) vispārpieejamajā daļā, kurai sistēmas lietotāju piekļuve esot regulēta atbilstoši dokumenta statusam un piešķirtajam sistēmas lietotāja tiesību apjomam. [...] ministrija sniedza skaidrojumu, ka ne visiem informācijas sistēmas lietotājiem ir piekļuve visiem informācijas sistēmas vispārpieejamajā daļā reģistrētajiem dokumentiem. Turklāt saskaņā ar [...] ministrijas 2007.gada 5.septembra noteikumiem Nr.49 "Informācijas sistēmu lietošanas noteikumi [...] ministrijā un tās padotībā esošajās iestādēs" informācijas sistēmas lietotājs ir atbildīgs par visām darbībām, kas veiktas informācijas sistēmā, tostarp, viņam aizliegts veikt darbības, kas sekmē sistēmas datu nelikumīgu izpaušanu.

Pārbaudes lietā Jūs norādījāt uz vairākiem dokumentiem, kuri saistīti ar Jūsu trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanu, taču [...] ministrija tiem nebija noteikusi ierobežotas pieejamības statusu. [...] ministrijas ieskatā, šo dokumentu saturs neatklāja Jūsu kā trauksmes cēlēja identitāti, tāpēc no minētajiem dokumentiem izrietošā informācija nekādā veidā neietekmēja trauksmes cēlēja izskatīšanas objektivitāti, kā arī trauksmes cēlēja pienācīgu aizsardzību.

Tiesībsargs uzskata, ka Likuma 11.panta otrajā daļā likumdevējs ir nepārprotami noteicis, ka **ierobežotas pieejamības statuss nosakāms ne tikai trauksmes cēlēja personas datiem, bet arī trauksmes cēlēja ziņojumam, tam pievienotajiem rakstveida vai lietiskajiem pierādījumiem, kā arī trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas materiāliem.** Pēc būtības institūcijai jānodrošina, ka personām vai institūcijām nav brīvi pieejami visi trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas materiāli, jo tikai tādējādi var efektīvi nodrošināt trauksmes cēlēja identitātes aizsardzību un sasniegt trauksmes celšanas mērķi.

Tiesībsargs atzinīgi vērtē to, ka [...] ministrija Trauksmes celšanas noteikumos ir detalizēti noteikusi ar iekšējo trauksmes celšanas sistēmu, dokumentu reģistrācijas, glabāšanas un pseidonimizāciju saistītos jautājumus. Vienlaikus norādāms, ka minētajos noteikumos skaidri noteikts, ka trauksmes iesniegumu un ar to saistītos sarakstes dokumentus atbildīgā kontaktpersona reģistrē ministrijas informācijas sistēmas "Lietvedība" atsevišķajā reģistrā, kura ir pieejama tikai kontaktpersonai, tādējādi nodrošinot ierobežotu piekļuvi šai informācijai.¹² Apsvērums, ka informācijas sistēmas vispārpieejamajai daļai var piekļūt noteiktas personas un sistēmas lietotāji atbild par darbībām informācijas sistēmā, tiesībsarga ieskatā, **nenodrošina pienācīgu trauksmes cēlēja identitātes aizsardzību.** Šāda institūcijas rīcība rada augstu risku, ka trauksmes cēlēja dati un ar trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanu saistītā informācija var tikt nepamatoti izpausta personām, kuras nav pilnvarotas izskatīt trauksmes cēlēja ziņojumu.

Tas vien, ka trauksmes cēlēja bija nosūtījusi elektroniski trauksmes cēlēja ziņojumu uz vairākām e-pasta adresēm, kuras nebija paredzētas šādam mērķim,¹³ nepamato institūcijas rīcību, pilnvērtīgi nenodrošinot trauksmes cēlēja identitātes un trauksmes cēlēja ziņojuma izskatīšanas materiālos ietvertās informācijas aizsardzību. Lai gan tiesībsargs piekrīt, ka par personas datu aizsardzību visupirms jā rūpējas pašai personai, tomēr normatīvais regulējums trauksmes celšanas jomā ļauj trauksmes cēlējam ziņojumu iesniegt dažādos veidos, piemēram,

¹² sk. [...] ministrijas 2020.gada 8.aprīļa Trauksmes celšanas noteikumu 11.punktu

¹³ Saskaņā ar [...] ministrijas 2020.gada 8.aprīļa Trauksmes celšanas noteikumu 21.1.apakšpunktu nodarbinātais trauksmes iesniegumu var iesniegt Likuma 6.panta pirmajā daļā noteiktajā kārtībā, kā arī nosūtot to uz trauksmes iesniegumiem speciāli izveidoto elektronisko pasta adresi [e-pasta adrese].

rakstveidā, aizpildot trauksmes cēlēja ziņojuma veidlapu vai brīvā formātā, ievērojot Iesniegumu likuma 3.pantā noteikto un norādot, ka tas ir trauksmes cēlēja ziņojums, vai mutvārdos, vai ar elektroniskās formas starpniecību tīmekļvietnē trauksmesceļs.lv. Neatkarīgi no tā, kādā veidā persona iesniedz trauksmes cēlēja ziņojumu, institūcijai jānodrošina šā ziņojuma un ar to saistīto materiālu aizsardzību, nosakot tiem ierobežotas pieejamības statusu.

Līdz ar to **tiesībsargs secina, ka normatīvajā regulējumā ir ietvertas trauksmes cēlēja personas datu aizsardzības garantijas, taču pārbaudes lietas izskatāmajā gadījumā izšķiroša nozīme ir tam, vai valsts ir izveidojusi trauksmes cēlēja tiesību aizsardzības mehānismu, kas ļauj pārliecināties par to, vai institūcija, kas izskatīja trauksmes cēlēja ziņojumu, ir nodrošinājusi personai no Satversmes 96.panta izrietošās tiesības.**

15. Valsts kanceleja norāda, ka trauksmes cēlētājs, konstatējot, ka kompetentā institūcija ir izpaudusi viņa personas datus bez viņas piekrišanas, varētu lūgt pašai institūcijai apturēt personas datu turpmāku neatļautu izpaušanu. Par neizpaužamu ziņu, kas nav valsts noslēpums, izpaušanu ir paredzēta kriminālatbildība saskaņā ar Krimināllikuma 200.¹⁴, 329.¹⁵ vai 330.pantu¹⁶. Turklāt personai ir tiesības vērsties administratīvajā tiesā par iestādes faktisko rīcību.

15.1. No pārbaudes lietas materiāliem izriet, ka par Jūsu personas datu (identitātes) pienācīgas aizsardzības nenodrošināšanu Jūs vērsāties Datu valsts inspekcijā, Valsts drošības dienestā un KNAB, kas Jūsu iesniegumu nosūtīja Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūrai (*turpmāk – Ģenerālprokuratūra*), kura to pārsūtīja Valsts darba inspekcijai.

Ņemot vērā to, ka minētās iestādes nevērtēja Jūsu identitātes aizsardzību trauksmes celšanas procesā, ar pieteikumu vērsāties Administratīvajā rajona tiesā. Pieteikumā ietvērāt vairākus prasījumus, tostarp: 1) atzīt par prettiesisku [...] ministrijas faktisko rīcību, izpaužot Jūsu kā trauksmes cēlēja personas datus; 2) atzīt par prettiesisku KNAB faktisko rīcību, klasificējot Jūsu iesniegumu par administratīvā procesa pārkāpumiem kā trauksmes cēlēja ziņojumu un pārsūtot to Latvijas Republikas prokuratūras kontaktpersonai trauksmes celšanas jautājumos; 3) atzīt par prettiesisku Ģenerālprokuratūras faktisko rīcību, nenosūtot Jūsu iesniegumu Datu valsts inspekcijai; 4) atzīt par prettiesisku Ģenerālprokuratūras faktisko rīcību, neizvirzot apsūdzību par informācijas izpaušanu; 5) uzlikt par pienākumu kompetentajai valsts pārvaldes iestādei novērst trūkumus Trauksmes celšanas likumā, nosakot kompetento institūciju, kas izskatītu trauksmes cēlēja datu aizsardzības pārkāpumus; 6) atjaunot nokavēto pieteikuma iesniegšanas termiņu.

Ar Administratīvās rajona tiesas tiesneses 2021.gada 20.jūlija lēmumu Jūsu pieteikums daļā par [...] ministrijas faktiskās rīcības, izpaužot Jūsu kā trauksmes cēlēja personas datus un īstenojot pret Jums mobingu un bosingu, atzīšanu par prettiesisku tika atstāts bez virzības un noteikts termiņš trūkumu novēršanai. Savukārt pārējos pieteikuma prasījumus administratīvā tiesa atteicās pieņemt. Tādējādi Administratīvā rajona tiesa atzina, ka **trauksmes cēlēja datu izpaušana** vispārīgi var radīt būtisku personas tiesību aizskārumu, tādēļ tā **ir vērtējama kā faktiskā rīcība, kura pārbaudāma administratīvā procesa kārtībā.**

No Tiesu informatīvās sistēmas izriet, ka 2021.gada 30.novembrī Administratīvās rajona tiesas tiesnese Jūsu pieteikumu atkārtoti atstāja bez virzības, lai Jūs tiesas noteiktajā termiņā iesniegtu hospitalizēšanu apliecinošus dokumentus. Ar Administratīvās rajona tiesas tiesneses 2022.gada 5.janvāra lēmumu Jūsu lūgums atjaunot nokavēto procesuālo termiņu

¹⁴ Neizpaužamu ziņu, kas nav valsts noslēpums, izpaušana, komercnoslēpumu saturošu ziņu neatļauta iegūšana un izpaušana un finanšu tirgus iekšējās informācijas nelikumīga izpaušana

¹⁵ Neizpaužamu ziņu izpaušana

¹⁶ Neizpaužamu ziņu izpaušana pēc amata atstāšanas

pieteikuma iesniegšanai tiesā tika noraidīts un tiesa atteica pieņemt Jūsu pieteikumu (turpmāk – tiesas 2022.gada 5.janvāra lēmums). Savukārt ar Administratīvās apgabaltiesas 2022.gada 28.februāra lēmumu (turpmāk – tiesas 2022.gada 28.februāra lēmums) atstāts negrozīts tiesas 2022.gada 5.janvāra lēmums daļā, ar kuru noraidīts Jūsu lūgums par procesuālā termiņa atjaunošanu pieteikuma iesniegšanai un atteikts pieņemt pieteikumu daļā par [...] ministrijas faktisko rīcību, izpaužot pieteicējas kā trauksmes cēlējas personas datus, un nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu.

Tiesas 2022.gada 5.janvāra lēmumā un tiesas 2022.gada 28.februāra lēmumā norādīja, ka Jums bija tiesības iesniegt tiesā pieteikumu par iestādes faktisko rīcību viena gada laikā no brīža, kad Jums tapa zināms par šo rīcību. Taču šo termiņu Jūs nokavējāt. Turklāt tiesas atzina, ka pieteikuma iesniegšanas termiņu nokavējāt neaktīvas rīcības dēļ, tāpēc nevarējāt paļauties, ka slimošanu 29 kalendāro dienu garumā viena gada periodā tiesa atzīs par attaisnojošu, lai atjaunotu nokavēto procesuālo termiņu.

Savukārt Jūsu pieteikums daļā par [...] ministrijas faktiskās rīcības, īstenojot pret Jums mobingu un bosingu laika periodā no 2020.gada maija līdz 2020.gada oktobrim, atzīšanu par prettiesisku un nemantiskā kaitējuma 50 000 *euro* atlīdzināšanu, ar Administratīvās rajona tiesas 2022.gada 9.marta lēmumu pieņemts izskatīšanai. Līdz ar to minētā administratīvā tiesvedība ir izskatīšanas stadijā un nav vēl izskatīta.

15.2. Atbildot uz Jūsu iesniegumā norādītajiem jautājumiem, vēlos norādīt, ka atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes 83.pantam un likuma “Par tiesu varu” 10. un 11.pantam Latvijā ir nostiprināts tiesu varas neatkarības princips, kas ir viens no demokrātiskas valsts pamatprincipiem. Tas nozīmē, ka tiesas spriešana ir tikai tiesu kompetencē un ne tiesībsargam, ne valsts iestādēm, ne arī privātpersonām nav tiesību iejaukties šī tiesas uzdevuma izpildē. Ievērojot minēto, informēju, ka tiesībsargs nepārvērtē tiesu nolēmumu pamatotību, tajos ietverto argumentāciju, nelemj par tiesu nolēmumu atcelšanu vai grozīšanu, kā arī neuzliek tiesai pienākumu.

No iesniegumā ietvertajiem jautājumiem izriet, ka pēc būtības nepiekrītat administratīvās tiesas lēmumos ietvertajai argumentācijai, atsakot pieņemt Jūsu pieteikumu par vairākiem tajā ietvertajiem prasījumiem. Iepazīstoties ar tiesībsarga rīcībā pieejamajiem administratīvo tiesu lēmumiem par Jūsu pieteikuma virzību tiesā, tiesībsargs konstatē, ka tajā izvērsti analizēti visi Jūsu pieteikumā ietvertie prasījumi un sniegta argumentācija par to, kāpēc vairums no tiem nav izskatāmi administratīvā procesa kārtībā.

15.3. Attiecībā uz tiesu prasību iesniegt veselības problēmu apliecinājošus dokumentus vēlos norādīt, ka Administratīvā procesa likuma 46.panta pirmā daļa paredz tiesas vai tiesneša tiesības atjaunot nokavēto procesuālo termiņu, ja tā atzīst nokavēšanas iemeslu par attaisnojošu. Līdz ar to procesa dalībnieka interesēs ir iesniegt tiesai visus pierādījumus, kas pamato to, ka viņš objektīvu apsvērumu dēļ nevarēja ievērot Administratīvā procesa likumā noteikto procesuālo termiņu, kas konkrētajā gadījumā bija viens gads. Turklāt, iesniedzot pierādījumus, tiesa nodrošina šo dokumentu un tajā norādīto personas datu aizsardzību.

Tiesībsargs konstatē, ka pirmās instances tiesas un apelācijas instances tiesas lēmumos sniegts skaidrojums par to, ko apliecina darbnespējas lapa un to, ka konkrētajā gadījumā iesniegtie veselības problēmu apliecinājošie dokumenti nav atzīstami par tādiem, kas pieteikuma iesniegšanu padarīja neiespējamu vai pārāk apgrūtināšu. Turklāt izšķiroša nozīme bija tam, ka veselības problēmu ilgums bija ievērojami īsāks nekā likumā noteiktais pieteikuma iesniegšanas termiņš. Līdz ar to tiesas nesaskatīja objektīvus šķēršļus tam, ka nevarējāt ievērot likumā noteikto termiņu pieteikuma iesniegšanai tiesā. Ievērojot minēto, tiesībsargam nav pamata apšaubīt to, ka administratīvo tiesu lēmumos ietvertā argumentācija ir objektīvi pamatota.

15.4. Atbildot uz Jūsu iesniegumā ietvertajiem jautājumiem par to, kur varat vērsties ar sūdzību par iestāžu rīcību, informēju:

1) atbilstoši Prokuratūras likuma 6.panta trešajai daļai par prokurora rīcību vai lēmumu sūdzības iesniedzamas vienu līmeni augstākas prokuratūras struktūrvienības virsprokuroram, bet par Ģenerālprokuratūras prokurora rīcību vai lēmumu – ģenerālprokuroram;

2) atbilstoši Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likuma 10.¹panta otrajai daļai biroja amatpersonu izdotu administratīvo aktu vai biroja amatpersonas un darbinieka faktisko rīcību var apstrīdēt biroja priekšniekam, bet biroja priekšnieka izdotu administratīvo aktu un faktisko rīcību – pārsūdzēt tiesā, ja normatīvajos aktos nav noteikts citādi;

3) Fizisko personu datu apstrādes likuma 24.pants noteic, ka Datu valsts inspekcijas amatpersonas izdotu administratīvo aktu vai faktisko rīcību var apstrīdēt Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā, iesniedzot attiecīgu iesniegumu inspekcijas direktoram. Savukārt Datu valsts inspekcijas direktora izdotu administratīvo aktu vai faktisko rīcību var pārsūdzēt Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā, proti, tiesā;

4) Valsts darba inspekcijas likuma 13.panta pirmā daļa noteic, ka inspekcijas amatpersonas izdotu administratīvo aktu vai faktisko rīcību var apstrīdēt Darba inspekcijas direktoram. Taču direktora izdotu administratīvo aktu vai faktisko rīcību, kā arī lēmumu par apstrīdēto administratīvo aktu vai faktisko rīcību var pārsūdzēt tiesā likumā noteiktajā kārtībā.

Ievērojot iepriekš minēto, **tiesībsargs secina, ka pieteikums par iestādes faktisko rīcību, izpaužot trauksmes cēlēja personas datus, ir pārbaudāms administratīvā procesa kārtībā. Tas nozīmē, ka par minēto jautājumu trauksmes cēljam ir tiesības vērsties ar pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā.**

16. Saskaņā ar likuma “Par tiesu varu” 7.panta pirmo daļu administratīvajās lietās tiesa veic kontroli pār izpildvaras darbību, kas attiecas uz konkrētu publiski tiesisku attiecību (administratīvā akta vai iestādes faktiskās rīcības) tiesiskumu un pamatotību, kā arī noskaidro personas publiski tiesiskos pienākumus vai tiesības. Taču administratīvās tiesas nav tiesīgas piemērot sodu par trauksmes cēlēja personas datu nepamatotu izpaušanu.

Turklāt Datu valsts inspekcija norāda, ka Likumā nav noteikta kompetentā institūcija, kas izskatītu trauksmes cēlēja identitātes aizsardzības nenodrošināšanas pārkāpumus. Tiesībsargs konstatē, ka arī spēkā esošajā Trauksmes celšanas likumā šāda institūcija nav noteikta. Datu valsts inspekcijas ieskatā, trauksmes cēlēja identitātes aizsardzības pārkāpumi ir jāvērtē kopsakarā ar Trauksmes celšanas likuma noteikumu neievērošanu, proti, kad nav ievērots konkrētā procesa regulējums, nevis kā atsevišķu personas datu pārkāpumu atbilstoši personas datu aizsardzību regulējošajiem normatīvajiem aktiem. Līdz ar to minētais jautājums neesot Datu valsts inspekcijas kompetencē. Savukārt Valsts kanceleja un Tieslietu ministrija šim viedoklim jaunā Trauksmes celšanas likuma saskaņošanas procesā nevarēja piekrist. Valsts kanceleja norādīja, ka Eiropas komisijas eksperti 2022.gada 14.jūnija darba grupā atbildēja uz jautājumu par Direktīvas 23.panta 1.punkta “d” apakšpunkta¹⁷ tvērumu, norādot, ka trauksmes cēlēja identitātes atklāšana ir datu apstrāde Regulas izpratnē. Par minētajiem jautājumiem tiesībsarga biroja speciālisti tikās ar Valsts kancelejas un Datu valsts inspekcijas pārstāvjiem.

Tiesībsargs norāda, ka atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10.panta piektajai daļai valsts pārvalde savā darbībā ievēro labas pārvaldības principu. Tas ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus, kuru mērķis ir panākt, lai valsts pārvalde ievērotu privātpersonas tiesības un tiesiskās intereses. **Tiesībsargs uzskata, ka ir būtiski ne tikai izveidot trauksmes celšanas sistēmu, bet arī nodrošināt tā efektīvu darbību praksē. Līdz ar to ir svarīgi, lai**

¹⁷ Dalībvalstis paredz efektīvas, samērīgas un atturošas sankcijas, ko piemēro fiziskām vai juridiskām personām, kuras pārkāpj pienākumu saglabāt ziņojošo personu identitātes konfidencialitāti, kā minēts Direktīvas 16.pantā (konfidencialitātes pienākums).

sabiedrība, tostarp, trauksmes cēļi, varētu skaidri noteikt kura ir kompetentā institūcija, kas veic pārbaudi par trauksmes celšanas procesa, tostarp, trauksmes cēļa identitātes aizsardzības nenodrošināšanas pārkāpumiem un kura piemēro atbildību par šo pārkāpumu neievērošanu.

Izvērtējot to, kura institūcija varētu nodrošināt minēto uzdevumu izpildi, tiesībsarga ieskatā, nepieciešams ņemt vērā to, kura institūcija var nodrošināt šo jautājumu pārbaudi efektīvāk ar tai pieejamajiem tiesību aizsardzības instrumentiem. Pārrunājot šo jautājumu sistēmiski ar Datu valsts inspekcijas un Valsts kancelejas pārstāvjiem, kā iespējamais risinājums tika minēta prokuratūra, kuras rīcībā ir nepieciešamie tiesību instrumenti, lai nodrošinātu trauksmes celšanas jautājumu kontroli. Atbilstoši Prokuratūras likuma 1.panta otrajai daļai prokuratūras uzdevums ir reaģēt uz likuma pārkāpumu un nodrošināt ar to saistītās lietas izlemšanu likumā noteiktajā kārtībā. Viena no prokuratūras funkcijām ir likumā noteiktajā kārtībā aizsargāt personu un valsts tiesības un likumīgās intereses.¹⁸ Līdz ar to prokuratūra varētu pārliecināties par to, vai trauksmes cēļa ziņojuma pieņemšanas, reģistrēšanas un izskatīšanas procesā ir ievērotas normatīvajā regulējumā noteiktās procesuālās prasības.

Trauksmes cēļa institūts ir vērsts primāri uz sabiedrības tiesisko interešu aizsardzību un trauksmes cēļa ziņojums pēc būtības ir impulss, kas var būt pamats krimināllietas, civillietas, administratīvo pārkāpumu lietas vai kādas citas pārbaudes uzsākšanai.¹⁹ Tāpēc svarīgi, lai prokurors kā tiesu varas institūcija patstāvīgi veiktu uzraudzību par to, vai trauksmes celšanas procesā nav pieļauti pārkāpumi. Gadījumā, ja šāda uzraudzība netiek nodrošināta, var būtiski samazināties sabiedrības uzticība trauksmes celšanas mehānisma efektivitātei un trauksmes cēļa aizsardzībai. Tā rezultātā personai var trūkt motivācijas ziņot par konstatētajiem pārkāpumiem sabiedrības interesēs.

Savukārt cits izvērtējams jautājums ir par to, vai Latvijā nepieciešams ieviest jaunu administratīvās atbildības veidu, jo Eiropas Komisijas ekspertu 2022.gada 14.jūnija darba grupa atzina, ka sankcijām, kad izpausta personu konfidencialitāte, var būt nepieciešams būt specifiskākām un bargākām nekā administratīvās sankcijas, ko paredz Regula. No pārbaudes lietas materiāliem izriet, ka, Tieslietu ministrijas ieskatā, administratīvā atbildība par šādiem pārkāpumiem nav paredzama un arī praksē tā nebūtu piemērojama, jo par trauksmes cēļa datu izpaušanu var tikt piemērota kriminālatbildība. Izvērtējot minēto jautājumu, tiesībsarga ieskatā, nepieciešams identificēt, kāds ir paredzētās atbildības mērķis, kā tas nodrošinās aizskartās personas tiesību aizsardzību un vai tā novērsīs vai vismaz mazinās personai radītās negatīvās sekas.

Ievērojot iepriekš minēto, **tiesībsargs secina, ka valsts nav izveidojusi skaidru trauksmes cēļa tiesību aizsardzības mehānismu, kas ļautu pārliecināties par to, vai institūcija, kas izskatīja trauksmes cēļa ziņojumu, ir nodrošinājusi personas tiesību ievērošanu. Proti, Trauksmes celšanas likumā nav noteikta kompetentā institūcija šo jautājumu izskatīšanai.** Par atzinumā konstatētajiem tiesību sistēmas problemātiskajiem aspektiem tiesībsargs informēs Ministru kabinetu, lai tas izvērtētu iespēju tos risināt.

Ar šo atzinumu pārbaudes lieta tiek pabeigta.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

¹⁸ sk. Prokuratūras likuma 2.panta 6.punktu

¹⁹ sk. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2021.gada 1.jūlija Rīcības sēdes lēmumu lietā Nr.SKA-1040/2021